

УДК 070:378.093.5]:378.4 (477-25)КНУ»1965»

БУНТ НА ФАКУЛЬТЕТІ ЖУРНАЛІСТИКИ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ 1965 РОКУ ЯК РЕАКЦІЯ СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТОК ЗГОРТАННЯ ХРУЩОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ

Михайло СКОРИКЧлен Національних спілок
письменників і журналістів
України

© Скорик М., 2019

Автор, як учасник тих подій, прагне документально ввести до інформаційного обігу студентський виклик ідеологічному догматизму комунівлади у роки українського шістдесятництва. Він і досі як слід не висвітлений, а, точніше, майже невідомий. А відбувся на факультеті журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Ті події мусять бути не тільки відтворені, а й осмислені в українському журналістикознавстві.

Відтворити й осмислити можна в єдиний спосіб: доторкнутися до першоджерел, які розпорошені в архівних сховищах, у ще живих душах учасників, котрі зберігають у своїй пам'яті дати, імена, ситуації. Це непросто за відстанню часового виміру. Ми справедливо оцінюємо добу партійної диктатури, коли людська гідність і честь не мали принципового значення. Бо кожен мав бути, як усі. Але ж були й такі, як Матвій Шестопап, не схожі на «як усі».

Думаючий викладач, чесний український патріот, принциповий комуніст, що на смілювався повставати проти компартійного режиму, коли публічно говорив на ювілейному вечорі Василя Еллана-Блакитного про українців, в яких «національна свідомість перебуває на рівні клопа». Чи також публічно «громив» популярну в радянську пору московську теорію двомовності, як «мертвонароджену річ». І ці іскри «вогню великого» передавалися студентам. І вони вірили йому беззастережно, бо бачили в ньому правдіву постать борця за долю рідного українського народу. І так беззастережно повстали захищати його, коли збунтувалися, що «залишать університет», якщо М. Шестопапа звільнять з університету і виключать із партії. Не перемогли студенти-журналісти, але заявили про себе як про силу творчого духу, що народжувався в їхніх молодих душах. Компартійна «машина» звично понівечила ті паростки протесту, але не скорила багатьох із них і це той неоціненний урок «справи Шестопапа».

Ключові слова: факультет журналістики, хрущовська відлига, шістдесятники, партійні збори, практика, бунт, інакодумство, інформаційна документалістика, критика, Матвій Шестопап, Дмитро Прилюк.

REBELLION AT KYIV UNIVERSITY FACULTY OF JOURNALISM IN 1965 AS A STUDENTS REACTION TO THE BEGINNING OF KHRUSHCHEV'S THAW DRAWDOWN

Mykhailo Skoryk

Member of the National Writers and Journalists
Union of Ukraine

The author, as a participant of those events, seeks to document to the information circulation the students challenge to ideological dogmatism of communist rule during the period of the Sixtiers. This process is still not covered, or rather, almost unknown. And it took place at T. Shevchenko National University Faculty of Journalism. These events must not only be replicated, but also comprehended in Ukrainian journalism.

Only one way is possible to replicate and comprehend these events: to touch the primary sources that are scattered in archival repositories; in still living souls of the participants, who keep in their memory dates, names, situations. This is not easy in the prism of time dimension. We rightly evaluate the era of party dictatorship when human dignity and honor were not of fundamental importance. Because everyone should be like all the others. But there were also such as Matvii Shestopal, not like «all the others».

A thoughtful teacher, honest Ukrainian patriot, principled communist who dared to rebel against the Communist regime, when he had spoken publicly at Vasyl Ellan-Blakitnyi anniversary evening about Ukrainians, whose «national consciousness is at the bug's level». Or when he publicly «excoriated» popular in the Soviet-era Moscow bilingual theory as a «stillbirth thing». And these sparks of «great fire» were passed on to students. And they believed him unconditionally, because they saw in him the true figure of a fighter for the fate of the native Ukrainian people. And they unequivocally rose up to defend him when they rebelled that «they would leave the university» if Shestopal would be fired from the university and expelled from the party. Students-journalists did not defeat, but declared themselves as the creative spirit strength that was being born in their young souls. The communist «machine» habitually ruined those protest germs, but did not overwhelm many of them, and this is an invaluable lesson of “Shestopal case”.

Key words: journalism faculty, Khrushchev's thaw, the Sixtiers, party meetings, practice, rebellion, dissent, informational documentary, criticism, Matvii Shestopal, Dmytro Pryliuk.

Актуальність теми

Коротка в часі епоха хрущовської «відлиги» відіграла велику роль у становленні спеціальності «журналістика» та формуванні традиції інакодумства в лавах студентів багатьох наступних наборів факультету журналістики Київського університету. На перший погляд, між собою поняття «бунт» і «факультет журналістики», як скальпель і наркоз, іноді стають спорідненими в діях. Адже без такого одвічно перевіреного інструментарію годі собі уявити медичну хірургію в лікуванні хвороб людського організму. Журналістика — ідейна основа ідеологічного організму будь-якої інформаційної системи. Хіба передбачає вона бунтарське волевиявлення? Та ще й на ранній факультетській стадії плекання й формування фахівців ідеологічної інформаційної «демократії»...

Стан розробки проблеми

Ця актуальна в нинішніх реаліях національної, всуціль продажною і далеко не патріотичною журналістики тема, не знайшла достатнього висвітлення ні в журналістикознавчій, ні в мемуарній літературі. Маємо лише окремі побіжні згадки про цю подію в кількох виданнях-спогадах випускників факультету окремих років випусків та публікації автора цих рядків (Скорик, 2012; 2017).

В енциклопедичному виданні «Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. Незабутні постаті» (Матвійчук, & Струк, 2005), мимохідь є лише згадка про подію на факультеті журналістики, що відбувалися на початку, але з помилковою датою, — 1964 року. Такою є, на жаль, інформативна документалістика в нинішньому журналістикознавстві про драматичні події в історії Інституту журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Драматизм полягав у ідеологічній невідповідності рекламованої комуністичної мети «єдиної й направляючої партії» і реаліям у діяльності низових партійних організацій, зокрема, й студентських. Готуючи ідейних «слуг» чи «підручних партії», як публічно афішувалася перспектива для журналістського середовища, думаюче молоде покоління майбутніх газетярів не могло не бачити цих розбіжностей. І хоч несміливо, але намагалося озвучувати свій критичний голос, своє ставлення до такої невідповідності.

Так і постала серйозна проблема на факультеті журналістики. Мало хто з випускників тогочася, та й пізніше, торкалися фаховості носіїв викладацького слова. Згадуються імена деканів, секретарів партбюро, комуністів-приспосованців, але не на слуху носії думаючого, чесного й принципового слова, як, наприклад, Матвій Шестопал чи Юхим Лазебник, Роман Іванченко чи Микола Шудря. Шістдесятництво народжувалося й виростало на «вірнопідданно-

му» факультеті журналістики. Адже відомо, що такі постаті української журналістики, літератури й культури, як Василь Симоненко, В'ячеслав Чорновіл, Степан Колесник, Микола Сом, Вадим Крищенко, Гриць Гайовий, Вадим Пепа, Дмитро Онкович, Віктор Полковенко, Микола Шудря, Борис Олійник та інші формувалися справжніми українцями за часів вольнолюбивого декана Матвія Шестопаля в 1955–57 роках.

Виклад основного матеріалу

Ситуація, яка склалася на факультеті журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка в середині 60-х років минулого століття, справді була винятковою. І не лише для Києва, а й для всього СРСР.

Щоб із документальною точністю висвітлити її, перенесемося в рік 1965. Київ. Тарасів університет. Факультет журналістики. Відкриті партійно-комсомольські збори третього курсу. Із 25 студентів — дев'ятеро комсомольці, четверо — безпартійні, решта — комуністи. Поштовхом для колективного заходу стало те, що на початку лютого на дошці оголошень деканат почепив програму першої журналістської практики в районних газетах для третьокурсників. Така панувала програма: спершу «обстріляти» фаховість у районних, потім — в обласних, а на п'ятому курсі — підсумкова (переддипломна).

Із 49 пунктів завдань програми майбутні практиканти не побачили тематики, що підтверджувала б одержані конкретні знання, набуті студентами впродовж шести теоретичних семестрів. Розчарування й острах, розгубленість і невдоволення виникли у кожного за такий несподіваний «рівень» знань. До того ж, третій курс вважався зразковим у навчальному процесі.

Передумови студентського бунту.

Була відповідно сформульована робоча, аж ніяк не політична, черга денна зборів: «З чим ми їдемо на практику?».

Вона й з'явилася наприкінці січня в оголошенні біля деканатської програми. Хтось із дотепників перекреслив слово «чим» і написав замість нього «ким». Керівництво факультету побачило в оголошенні якийсь підтекст, але вирішило, що нехай «випустять пар». Тому зі всіх запрошених викладачів з'явилося лише п'ятеро: аспіранти, викладач Дмитро Прилюк та заступник секретаря партбюро Матвій Шестопаля. Ні декан Володимир Рубан, ні секретар партбюро Леонід Суярко, ні студентські «авторитети» Василь Прожогін, Павло Федченко, Олег Бабишкін та інші не з'явилися. З невідомих причин. Хоча, напередодні партгрупорга курсу Анатолія Красляньського запрошено до партбюро. Л. Суярко передбачливо застерігав: «Розгром викладачів вирішили влаштувати, помітингувати захотіли, та ви знаєте, що за це настає? Хочете повторити долю студентів 1956 року?».

Ніхто й не здогадувався, на що натякав секретар. Вже після зборів стало відомо, що йшлося про угорські події, на які відгукнулися київські студенти.

Заплановані збори відбулися. Як засвідчує збережений протокол (Скорик, 2012, с. 65–78), майже всі третьокурсники виступили, навели неспростовні факти невмілого планування навчального процесу. Лекції часто-густо повторювались, накладаючись одна на одну, а деякі викладачі читають геть не цікаво, оперують давно застарілими тематичними планами й не вміють відповідати на поставлені запитання. Імена тих «деяких» були названі конкретно: Євген Бондар, Андрій Маляренко та Михайло Оноре-Артинов.

Наводилися безліч аргументів, що ці викладачі небають про те, щоб студенти вміли аналізувати й обробляти факти, не сприймають їхнє вміння доказово критично мислити, не мають газетної чи телевізійної практики. Прослухавши їхні спецкурси, практичних знань не набули, не опанували стенографію, машинопис, фотографування, ази телеоператора та сценариста. Поліграфію і технічне оформлення прослухали, а конкретно макетувати газету не навчали. Відсутня культура мови: майже всі лекції чомусь читаються не українською мовою, а всі районки, як правило, українськомовні...

Щоправда Прилюк намагався втихомирити пристрасті: «Збори ділові і пройняті болем про стан справи на майбутнє. Я з доброї волі тут, а не представник деканату. В нас справді дуже сумні справи. На вашому курсі збіглися всі біди... Всі порушені питання заслуговують на увагу. Треба ваших конкретних пропозицій, щоб поліпшити становище газетярів. Щодо телебачення — педагогічних кадрів немає. Матеріально-технічної бази також...» (Скорик, 2012, с. 76–77).

Свою партійну оцінку висловив і Шестопал. Ось фрагмент його виступу:

«Сумно, що і десять років тому Шудрі доводилося чути теж саме. Але рух уперед все таки є. Хоч телевізійники з'явилися. Перетворювати знов телевізійників у газетярів не будемо. Найближчі партзбори та вчена рада розглянуть ваші пропозиції. Ви повели ділову партійну розмову. З приємністю слухав виступи на вашому курсі, я побачив зрілих людей, які зрозуміли, чого вони прийшли на факультет. Правильно робите, що вимагаєте необхідного.

Не все залежить від деканату, 50 відсотків упирається в кошти. Не можна сказати про телесправу, що нічого не робиться. Телекафедра з'явиться тоді, коли буде кому організувати. Треба нам готувати аспірантів телекафедри. Можна запросити Левчука, Параджанова, Маківчука, хоч декому це й не імponує, бо покаже їх власну сірість. Ми зробимо все, щоб ліквідувати розрив між високим рівнем Параджанова і вашої аудиторії. Хорошо, що ви набралися ро-

зуму і мужності сказати все нам у вічі. А цього ми, викладачі, іноді боїмося. Не треба вбачати в цьому якоесь «злопихательство». Треба, щоб викладач був другом студента. І щоб викладач знав трохи більше від студента. Дякую вам за серйозну розмову» (Скорик, 2012, с. 77–78).

Заспокійливі оцінки Прилюка і Шестопаля не вгамували студентську партійно-комсомольсько-безпартійну інформаційну «демократію». Пропозиція була одностайно проголосована: «Просити ректорат усунути названих викладачів Є. Бондаря, А. Маляренка, М. Оноре-Артинова як таких, що не відповідають рівню сьгоднішніх партійних вимог. Рішення винести на загальні факультетські партзбори».

Вчена рада й партбюро на своїх засіданнях 23 лютого висловилися про збори різко негативно, назвавши третій курс «збіговиськом демагогів, ледарів, крикунів і прогульників».

Тому на засіданні партбюро Суярко вперто намагався протягнути проект рішення, що нібито збори були не підготовлені, шкідливі, з перевищенням повноважень і тому виносити обговорення на факультетські збори не варто. Мовляв, деякі прорахунки в плануванні навчального процесу та якості викладання лекцій окремими викладачами — це питання вченої ради і студенти не мають повноважень втручатися в такі справи.

Ази політичні для студентів-шістдесятників.

На тому ж засіданні партбюро факультету комуніст Дмитро Прилюк поінформував про свою позицію на курсових зборах. Мовляв, у своєму виступі він оцінював те, що відбувалося, надто емоційно. Тому переглянув своє ставлення й підтримав учену раду та партбюро. Заступник секретаря партбюро доцент Матвій Шестопал доповів, що комуністи третього курсу справедливо та вчасно підняли ділові та практичні питання фахової підготовки. До них слід прислухатися, попри деякий їхній молодіжний радикалізм. Партбюро більшістю підтримало третьокурсників. То ж назрівала журналістська «бомба» — відкриті факультетські збори. І вони відбулися 4 березня 1965 року. Зібралися студенти 1–4 курсів (п'ятикурсники перебували на переддипломній практиці) та весь викладацький склад факультету.

Гаряча дискусія наповнилася студентським духом самовпевненості, бадьорим настроєм. Бо ж узялися за свій журналістський творчий «хліб» під обнадійливі партійні московські пленуми про розгортання в низових партійних організаціях критики й самокритики та ставлення партії до інтелігенції після правління «волюнтариста» генерального секретаря ЦК КПРС Микити Хрущова. Керівництво факультету й викладачі не вступали в дискусію зі студентами, навіть тоді, коли гостро постало питання від другокурсника Анатолія Пар-

фенюка про перехід викладання в університеті всіх дисциплін українською.

Сформульоване рішення про усунення викладачів Маляренка та Оноре-Артинова (Бондарю надали шанс виправити лекційні недоліки) проголосувати не встигли. Погасло світло... Тому перенесли на наступний день.

Втім, продовження зборів так і не сталося.

Наївний, щирий і довірливий партійний оптимізм уперше «потух» у тій духовній темряві диктатури. Бо зіткнувся із закостенілою безкарною партійною практикою невиносити сміття з власної хати, магічною вседозволеністю керівництва деканату й партбюро, підтримуваного ректоратом Іваном Швецем і парткомом в особі професійного дипломата Петра Удовиченка. Події на факультеті, зокрема, організацію зборів третього курсу, вони ж і постаралися «приписати» Матвієві Шестоपालу, котрий хоч і не читав їм ще історію зарубіжної робітничої та комуністичної преси, але його знали як надзвичайно талановитого викладача-патріота.

За словами Анатолія Краслянського, через кілька днів після загальних факультетських зборів Суярко запросив парторгів курсів до свого кабінету.

З неприхованим торжеством повідомив, що декому тут закортіло свіжого вітру змін, то його не буде, не сподівайтесь. А на засіданні парткому слухали наш факультет і визнали низку помилок у навчальній та виховній роботі. За допущені прорахунки запропоновано ректорові замінити декана Володимира Рубана, а, мовляв, мені, секретареві партбюро, оголошено догану. І все це нібито через ваші непродуктивні дії. Крім того, на засіданні парткому також розглядали поведінку доцента Матвія Шестоपालа, зокрема, його помилки в національній політиці. Йому записали сувору догану із занесенням до облікової картки комуніста й винесли рішення про неможливість подальшого перебування на викладацькій роботі в університеті.

Така «новина» зі швидкістю звуку облетіла аудиторії й кімнати гуртожитку. Вона раптом постала своєрідним рубіконом.

Студентське товариство було приголомшене і розтривожене. Як таке могло бути? Збори студентів ухвалили звільнити викладачів-невдах, а рішенням парткому усувають найкращого, улюбленця студентства?!

Спроби дізнатися в парткомі про суть такого рішення щодо заявлених студентських вимог, наткнулися на політичну завісу.

Партком екстрено створив комісію з вивчення «справи М. Шестоपालа». Її очолив професор П. Недбайло. У доповідній записці комісії «Про націоналістичні перекручення в поведінці члена КППС М. М. Шестоपालа» записано: «М. М. Шестоपाल своєю негідною пове-

дінкою протиставив себе колективу. Взаємовідносини М. М. Шесто-пала з викладачами і аспірантами набирали часом гострого і болісно-го характеру в зв'язку з тим, що він нерідко виходив із суб'єктивного сприйняття і тлумачення фактів, з невірною розуміння окремих положень національної політики нашої партії і національних відно-син...» («Протоколи парткому КДУ», б. р., с. 125).

Матвієві Михайловичу, офіцерові-фронтовику, журналістові-пу-бліцисту, згадали його офіційні виступи як «незрілі» на всеукраїн-ській конференції з проблем культури мови, що відбулася в лютому 1963 року в стінах Київського університету та на ювілейному вечорі, присвяченому 70-річчю Василя Еллана-Блакитного в січні 1964 року. Тобто лекції лекціями, а позиція комуніста над усе. Що ж говорив у виступах кандидат філологічних наук, доцент Шестопал?

...На республіканській конференції з питань культури мови заслу-хали тривалу доповідь академіка І. Білодіда. Науковець говорив про дружбу народів, особливо російського та українського, зробивши ос-новний акцент на питанні двомовності. Обговорення тривало в рус-лі традиційного «одобрямс». Шестопал виступив наприкінці конфе-ренції.

Варто процитувати уривок із виступу цього сміливого і патріотич-ного викладача:

«...Я вважаю, що це навіть не теорія. Це мертвонароджена річ в на-уці...З яких це пір і чого раптом українському народові випала така честь бути двомовною нацією. Я боюсь, що можна так далеко зайти в розумінні двомовності... Крім Радянського Союзу в соціалістичній системі є ще багато народів, зокрема, великий китайський народ. І ви знаєте, що коли, як кажуть, протягнути думку ад абсурдум, до без-глуздя, то можна подумати, що колись настане такий час, що та чи інша нація стане тримовною. Наше, як мені здається, завдання по-лягає в тому, щоб своєю працею, своїм розумом, своєю діяльністю звеличувати рідний народ, піднімати, розвивати його культуру, під-носити на рівень світової культури. І коли ми іноді в розпачі чи по не-порозумінню говоримо, що ми не доросли, що ми «малороси», то це, товариші, неправильно. Я хочу закінчити свій виступ словами, взято-го з другого тому К. Маркса: «Великое нам кажется великим лишь по-тому, что мы сами стоим на коленях. Поднимемся». Такі слова сказав Маркс. Я хочу витлумачити ці слова таким чином: ми повинні підня-тися на велику, плідну, активну творчу роботу в ім'я розвитку нашої загальної радянської соціалістичної культури, в межах якої повин-на і буде розвиватися українська радянська соціалістична культура» (Шестопал, 1963).

Університетське партійне начальство згадало про цей виступ май-же через два роки. Як і ще один, також із запізнілою оцінкою. «...Бла-

китний був прекрасним патріотом і інтернаціоналістом. Він любив свій народ, знав його культуру, мову, шанував інші народи і поважав їх культуру. Таким і повинен бути справжній комуніст. Я не повірю тому, хто говорить про інтернаціоналізм, а свого народу цурається. Такі люди нездатні любити ні себе, ні інших. На жаль, серед нас є чимало українців, національна свідомість яких перебуває на рівні клопа» (Скорик, 2017, с. 58).

Документ гідності й громадянської зрілості студентів-журналістів та його наслідки.

Від тієї пори щодо талановитого й сміливого викладача-фронтовика Матвія Шестопада з'явився безапеляційний «вирок»: персональна справа комуніста з несумісністю перебування в партії. Бо, мовляв, суб'єктивно тлумачить окремі положення політики партії з національного питання. Ректор І. Швець визначав: «...Тот, кто видит патриотизм единственно только в разговоре на украинском языке, тот не борец. И если вы, т. Шестопад, действительно не понимаете этого, вам нужно оставить партию, не мешать нам работать... ибо вместе нам не по пути ни в партии, ни в университете» («Протокол засідання», 1965, с. 91).

З іншого боку, студенти-комуністи справедливо запитували: звідки взялася його персональна справа; чому вона раптово виникла й не розглядалася в первинній парторганізації факультету журналістики, а кулуарно, в колі викладачів? Це ж елементарне статутне положення.

Більше того, Шестопад не мав аніякісінького стосунку до партійних зборів третього курсу і факультету, бо він у третьокурсників ще не читав історії зарубіжної преси і його на той час абсолютно не знали.

Від студентської перемоги до фіаско — один крок. А студенти ж сподівалися, що дбають за покращення навчального процесу, набуття міцних знань і творчої майстерності журналіста рідною мовою...

У такій вибуховій обстановці й народжувався з вечора до ранку 12 березня 1965 року в безсонному ломоносівському гуртожитку № 5 цей протестний документ, під котрим поставили підписи 67 студентів київського журфаку. Щоб з'ясувати — багато це чи мало, варто порівняти: на той час на стаціонарному відділенні цього факультету навчалася всього 125 студентів. Отож, виходить більша половина.

Таку масову бунтівну реакцію спонукало саме рішення парткому факультету, на якому було зроблено спробу сфальшувати позицію студентів та від початку залякати їх.

Зважаючи на те, що сучасна журналістська спільнота мало обізнана зі змістом цього документа, його варто навести повністю, з повним переліком прізвищ підписантів.

Міністерству освіти УРСР
Партійному комітету Київського
ордена Леніна державного
університету імені Т. Г. Шевченка
Ректорату Київського
ордена Леніна державного
університету імені Т. Г. Шевченка

З А Я В А

Ми обурені рішенням партійного комітету про увільнення з посади викладача доцента Шестопада М. М. Це – абсолютне ігнорування рішення відкритих партійних зборів факультету від 4 березня 1965 року. На зборах велась принципова партійна розмова про рівень викладання на факультеті викладачами: Бондарем, Маляренком, Артиновим.

Замість того, щоб уважно прислухатись до голосу комуністів і прийняти справді партійне рішення, партійний комітет виносить постанову просити ректорат про увільнення з посади найкращого викладача Матвія Михайловича Шестопада. Якщо доцент Шестопад М. М. буде увільнений від викладання на факультеті журналістики всі, хто нижче підписалися, залишать університет.

Студенти факультету журналістики:

1. Гриценко Анатолій	35. Остапов Олександр
2. Пономаренко Анатолій	36. Гусак Микола
3. Скірко Станіслав	37. Музичук Аркадій
4. Усенко Станіслав	38. Денисенко Микола
5. Горшков Віктор	39. Шпанюк Галина
6. Пархоменко Юрій	40. Марченко Раїса
7. Пальчик Яким	41. Фейдман Ліда
8. Костенко Валентин	42. Ставничий Анатолій
9. Чуприна Тетяна	43. Карпенко Олег
10. Тищенко Віктор	44. Чернявська Любов
11. Михайлов Анатолій	45. Левченко Валентина
12. Яровенко Петро	46. Уніят Богдан
13. Кандюба Павло	47. Мицик Вадим
14. Мельниченко Василь	48. Кушов Олександр
15. Скорик Михайло	49. Дмитренко Олексій
16. Герейло Василь	50. Краслянський Анатолій
17. Ткаченко Леонід	51. Колодійчук Євген
18. Васюков Микола	52. Цюпа Григорій
19. Нанкевич Андрій	53. Годяев Геннадій
20. Пауков Микола	54. Зарічанський Геннадій

21. Кобиляцький Анатолій	55. Кривенок Юлій
22. Курман Василь	56. Онопрійчук Анатолій
23. Маківчук Любо	57. Чернікова Наталка
24. Вагінська Франя	58. Шарварок Олександр
25. Перерва Леонід	59. Шевченко Петро
26. Коваль Віталій	60. Потапенко Микола
27. Мислюк Володимир	61. Немцов Микола
28. Решетняк Анатолій	62. Солдатов Віктор
29. Гетьман Михайло	63. Васильчук Святослав
30. Товстенко Микола	64. Ревуцька Раїса
31. Даценко Леонтій	65. Парфенюк Валентина
32. Підвисоцький Володимир	66. Кухар Іван
33. Філатенко Настя	67. Карась Анатолій
34. Зельдін Михайло	

Якою ж була реакція влади на цей незвичний лист-звернення студентів-журналістів?

Позицію парткому про збори і пануючі настрої озвучував секретар парткому П. Удовиченко: «Студенти виступали з такими промовами, що університет національний і чому на факультеті викладають російською мовою? Шестопал має великий вплив на певну частину студентів, які носяться з цими ідеями. Коли я виступив і сказав, що зараз почнуться лекції і треба зробити перерву, то студенти не погодились і сказали, що будуть продовжувати збори під час лекцій. Я виступив другий раз і сказав, що якщо вони будуть продовжувати, то я залишу збори. Тоді виступив Шестопал і сказав, якщо лекції, то треба погодитися з Петром Платоновичем. Значить, секретар парткому 2 рази виступав і це не допомогло, а Шестоपालа вони послухали. Ви зробили мені послугу, і я вам вдячний за це, але відповідальність за таку розпущеність лежить на вас. Ви таких студентів підтримуєте, ними гордитесь. Це негідно не тільки для комуніста, але й для викладача. Це може привести до серйозних наслідків...» («Протокол засідання», 1965, с. 69).

Міністр вищої та середньої спеціальної освіти УРСР Ю. Даденков у листі за № 15-01/280 від 16 березня 1967 р. доповідав до відділу науки і культури ЦК КПУ, називаючи студентську Заяву «горезвісним ультиматумом з вимогою поновлення на роботі в університеті доц. Шестоपालа, обвинуваченого в політичній демагогії з національного питання...» (Даденков, 1967, с. 159).

Терміново була створена партійна комісія. Після її короткотермінової «роботи» почалася справжня екзекуція студентів.

Найперше, з кожним студентом-підписантом проводилася «індивідуальна робота». У результаті такого «промивання мізків» і відвертого застрашування низка студентів змушена була «відкликати»

свої підписи (Михайлов, Васюков, Кобиляцький, Гусак, Пономаренко, Яровенко).

Декого переведено на заочне відділення (Карась).

Найжорстокіше вчинили з особливо активними — їх виключили з університету. Із ганебним на той час формулюванням: «за поведінку, негідну звання радянського студента». Це стосувалося Пархоменка, Усенка, Парфенюка, Уніята, Васильчука, Скорика, Мицика, Кандюби, Карпенка. Тобто в такий спосіб наводили «надлежачій» порядок в ідеологічній сфері.

Наступне зачищення факультету від неугодних.

Чистка у студентських лавах факультету продовжувалася і в наступному 1966 році, особливо після доповідної записки Верховного суду УРСР, Комітету держбезпеки при Раді міністрів УРСР, Прокуратури УРСР до Центрального комітету компартії України «Про антидержавну діяльність деяких представників інтелігенції» («Доповідна записка Верховного суду УРСР», 1966) щодо політичних процесів у боротьбі з українським буржуазним націоналізмом серед інтелігенції Києва та Львова.

Новопризначений декан Дмитро Прилюк з вересня 1965 року розпочав чистку і серед патріотично налаштованого викладацького складу.

Свідченням такої чистки є ось цей документ доби — рукописний текст без підпису, що має заголовок «Вигнані, почали з 1965 р.» Сам текст короткий — у ньому далі йдуть прізвища. Подаю його повністю: «Вигнані, почали з 1965 р.: Шестопал, Клинка, Лазебник, Базилівський, Маляренко, Іванченко, Бурмака, Шудря, Козаченко».

Тривалий час авторство цього документа було невідоме. Але завдяки зусиллям дружини одного з «вигнаних» — Романа Іванченка — Галини Іванченко — автора його вдалося встановити.

Почеркознавчим дослідженням старшого наукового співробітника Київського науково-дослідного інституту судових експертиз А. Тавєвської за висновком № 14639 визнано, що рукописні записи «виконані самим Дмитром Михайловичем Прилюком».

Характерний акцент самовладдя — *вигнані*, а не звільнені, наприклад, чи пішли за власним бажанням. Бо й сам старався, докладав чимало зусиль, аби створити слухняний, керований і підручний колектив підлеглих викладачів-притиснутих.

Так новий декан факультету журналістики Д. М. Прилюк і «розправляв свої творчі крила» (Іванченко, 2008, с. 26).

Так Дмитро Михайлович «розправляв свої творчі крила» адміністративним прислужництвом рідній партії, що перелякалася свіжого вітру шістдесятництва.

На засіданні парткому по «справі Шестопала» він свідчив: «За останній час факультет журналістики став притчею во язицех, він схвилю-

вав громадськість університету, ним зацікавилась громадськість Києва, партійна організація, партійні органи. Більше того, він удостоївся підленької уваги, навіть «Голосу Америки». І якби не політичне штуркарство і демагогічні викрутаси Шестоपालа, то ніякого галасу не було б... У нас на факультеті і на одних зборах половина парторганізації виступила проти рішення райкому партії в справі Шестоपालа, причому виступила з піднятими руками за статутом, говорили — ось все написано, ви не мали права. Але вони читали те, що їм потрібно було по своїй недосвідченості...» («Виступ декана Д. М. Прилюка», б. р., с. 143).

Список вигнаних викладачів — це список тих, кого студенти шанували найбільше, за деяким винятком. З іншого боку — це спосіб позбавитися справжнього творчого конкурента й самому демонструвати студентам небачену журналістську майстерність чи літературне редагування, бо неперевершений майстер цього предмету Роман Іванченко уже був вигнаний... (Тимошик, Дацюк, & Таран, 2008).

А яка ж була реакція щодо викладачів Бондаря, Маляренка, Оноре-Артинова?

Дійшло навіть до того, що оголосили збори комуністів 3 курсу «недійсними». Для цього в травні 1965 року, коли студенти 3, 4 і 5 курсів роз'їхалися на практику, на факультеті було скликано відкриті партійні збори. І хоча на них разом із безпартійними не було й 40 чоловік (а на обліку майне 80 комуністів), збори прийняли резолюцію. Засудили збори комуністів 3 курсу, які критикували організацію навчальної роботи на факультеті, що начебто були помилковими. Це інспірувалося для того, зокрема, аби врятувати покритикованих викладачів-нездар, щоб створити умови для повернення їх на факультет («Із листа до партійної комісії ЦК КПУ», 1966).

Найперше партком усунув Оноре-Артинова з посади редактора україномовної університетської газети «За радянські кадри». У постанові записано: «Надійшла заява від Артинова про звільнення його від обов'язків редактора газети в зв'язку з тим, що він не знає української мови. В третьому номері газети було багато помилок. Створилися такі умови, що прохання Артинова треба задовільнити...» («Протокол парткому університету № 8», 1965, с. 134).

Спершу ніби прислухався до голосу комуністів і партком університету. Коли на його засіданні розглядався стан справ на факультеті, було ухвалено рішення про звільнення їх від викладання на факультеті. А після реабілітаційних зборів Бондар і Оноре-Артинов залишилися викладати в новому навчальному році. Тобто створювалася «красива міна за поганою гри». Вони як були, так і залишилися викладачами кафедри, членами вченої ради. Пізніше лишень Маляренко переведуть до керівництва університетського видавництва. А доцент Бондар «доросте» навіть до посади декана, хоча й короткострокової.

Ректорат вживав і адміністративні заходи. Набір студентів 1963 року провчився за скороченою чотирирічною програмою й у 1967 р. одночасно відбулося два випуски (Горлов, Махінчук, Сорока, Гальченко, & Косих, 2008).

Наступного набору абітурієнтів на факультет не проводилося. Міністерство вищої та середньої спеціальної освіти УРСР планувало припинити підготовку журналістів у КДУ ім. Т. Шевченка. Проте щось не склалося. Про це рішення відсутні будь-які коментарі чи пояснення. Але залишився факт. Набір на факультет журналістики в Києві у 1968 році не проводився. Його відновили 1969 року.

Улюбленця студентів, висококваліфікованого і патріотично налаштованого викладача доцента Матвія Шестопала звільнили від викладання на факультеті журналістики із заборорою працювати у вищій школі.

Розгляд його персональної справи (райком-міськком-обком-ЦК) розтягнувся на цілих сім років. Із численними перевірками, допитами в партійних комісіях так званими ветеранами КПРС, поновленнями та скасуваннями поновлень вищими інстанціями. Це було продуманим деморалізаційним тиском, відвертим глумлінням, щоб остаточно позбавити членства в партії і назавжди дискредитувати — це сталося аж у 1971 році. Такий знущальний «марафон» розгляду своєї персональної справи, свого «злочину» перед партією Матвій Михайлович назве «на пожарищі власного серця» (Скорик, 2012).

Висновки

Сьогодні в пам'яті викладачів і студентів колишнього факультету, а нині Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка ніяк не конкретизовано (ні в курсових та інших дослідженнях, ні в аудіозаписах електронної бібліотеки) той студентський благородний бунтівний протест 1965 року.

Той бунт став початком подальших репресій на факультеті журналістики — і проти студентів, і проти викладачів. Зосібно тих, хто мислив, хто був сміливим і патріотичним, хто не хотів мовчати там, де журналісту за покликом душі і за набутим в університетських стінах фахом мовчати не можна. Як засвідчує практика, та недобра традиція розправи над негодними стала на цьому факультеті живучою.

Натомість ті події мали б стати гордістю за журфак, який у період шістдесятництва високо підняв голову, як і належить тим, хто з пером і мікрофоном має нести слово правди людям.

Ще багато живих учасників тих подій, які підписували студентський «ультиматум». Їхні спогади варто записати. І не лише для повнішої і правдивішої історії самого Інституту журналістики чи університету, а й історії спеціальності «Журналістика» та тих, хто вирішив присвятити їй своє життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виступ декана Д. М. Прилюка (Фонд П-158, Опис 6, Справа 139). Державний архів Київської області, Київ.
2. Горлов, А. Ф., Махінчук, М. Т., Сорока, М. М., Гальченко, Я., Косих, Г. (2008). *Журналісти Київського університету. Спогади. Світлини. Імена*. Фастів: Поліфаст.
3. Даденков, Ю. (1967). Лист № 15-01/280 від 16 березня 1967 р. (Фонд № 1, Опис 41, Справа 365, Архів № 158). ЦДАГО України, Київ.
4. Доповідна записка Верховного суду УРСР, Комітету держбезпеки при Раді міністрів УРСР, Прокуратури УРСР до ЦК КПУ від 7 травня 1966 р. «Про антидержавну діяльність деяких представників інтелігенції» (Фонд 1, Опис 41, Справа 65, Архів № 151–158). ЦДАГО України, Київ.
5. Іванченко, Г. П. (2008). *Лицар мови української Роман Іванченко. Спогади про вчителя, вченого, друга*. Київ: Парламентське видавництво.
6. Із листа до партійної комісії ЦК КПУ виключеного зі складу студентів КДУ ім. Т. Шевченка М. Скорика (наказ № 330 від 20 червня 1966 р.) (Фонд 1, Опис 41, Справа 365, Архів № 151–158). ЦДАГО України, Київ.
7. Матвійчук, О., Струк, Н. (2005). *Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. Незабутні постаті*. Київ: Світ успіху.
8. Протокол засідання парткому університету № 8 від 10 лютого 1965 р. (Фонд П-158, Опис 6, Справа 139). Державний архів Київської області, Київ.
9. Протокол засідання парткому університету № 11-а від 25 березня 1965 р. (Фонд П-158, Опис 6, Справа 144). Державний архів Київської області, Київ.
10. Протоколи парткому КДУ (Фонд П-152, Опис 6, Справа 144). Державний архів Київської області, Київ.
11. Скорик, М. (2012). *Весна. Хроніка українського спротиву*. Київ: Український пріоритет.
12. Скорик, М. (2012, 2, 9 серпня). На пожарищі власного серця. Двоє. *Кримська світлиця*.
13. Скорик, М. (2017). *Компартійна інквізиція. Невідома спадщина Матвія Шестопада*. Київ: Проза, КИТ.
14. Тимошик, М., Дацюк, Г., Таран, К. (2008). *Історія одного журналістського курсу*. Київ: Наша культура і наука.
15. Шестопад, М. М. (1963). Виступ на республіканській конференції з питань культури української мови в Києві 11–15 лютого 1963 року. Родинний архів.

REFERENCES

1. Dadenko, Yu. (1967). Lyst № 15-01/280 vid 16 bereznia 1967 r. [Letter No. 15-01 / 280 dated March 16, 1967]. (Fund № 1, Inventory 41, File 365, Archive № 158). Central State Archive of Public Associations of Ukraine, Kyiv. [In Ukrainian].
2. Dopovidna zapyska Verkhovnoho sudu URSR, Komitetu derzhbezpeky pry Radi ministriv URSR, Prokuratury URSR do TsKKPU vid 7 travnia 1966 r. "Pro antyderzhavnu diialnist deiakykh predstavnykiv intelihentsii" [Statement of the Supreme Court of the Ukrainian SSR, the Committee on State Security at the Council of Ministers of the Ukrainian SSR, the Procuracy of the UkrSSR to the

- Central Committee of the Communist Party of Ukraine on May 7, 1966, "On anti-state activities of some representatives of the intelligentsia"]. (Fund 1, Inventory 41, File 65, Archive № 151–158). Central State Archive of Public Associations of Ukraine, Kyiv. [In Ukrainian].
3. Horlov, A. F., Makhinchuk, M. T., Soroka, M. M., Halchenko, Ya., Kosykh, H. (2008). *Zhurnalisty Kyivskoho universytetu. Spohady. Svitlyny. Imena*. [Journalists of Kyiv University. Memoirs. Photos. Names]. Fastiv: Polifast. [In Ukrainian].
  4. Ivanchenko, H. P. (2008). *Lytsar movy ukrainskoi Roman Ivanchenko. Spohady pro vchytelia, vchenoho, druha* [Knight of Ukrainian Roman Ivanchenko. Memories of a teacher, a scientist, a friend]. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo. [In Ukrainian].
  5. Iz lysta do partiinoi komisii TsK KPU vykliuchenoho zi skladu studentiv KDU im. T. Shevchenka M. Skoryka (nakaz № 330 vid 20 chervnia 1966 r.) [From the letter to the party committee of the Communist Party Central Committee expelled from the students of the KSU them. T. Shevchenko M. Skoryk (order number 330 from June 20, 1966)] (Fund 1, Inventory 41, File 365, Archive № 151–158). Central State Archive of Public Associations of Ukraine, Kyiv. [In Ukrainian].
  6. Matviichuk, O., Struk, N. (2005). *Kyivskiy Natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Nezabutni postati* [Kyiv National Taras Shevchenko University. Unforgettable figures]. Kyiv: Svit uspihku. [In Ukrainian].
  7. Protokol zasidannia partkomu universytetu № 11-a vid 25 bereznia 1965 r. [Minutes of the meeting of the Party Committee of the University No. 11-a of March 25, 1965] (Fund P-158, Inventory 6, File 144). State Archives of Kyiv Region, Kyiv. [In Ukrainian].
  8. Protokol zasidannia partkomu universytetu № 8 vid 10 liutoho 1965 r. [Minutes of the meeting of the Party Committee of the University number 8 of February 10, 1965] (Fund P-158, Inventory 6, File 139). State Archives of Kyiv Region, Kyiv. [In Ukrainian].
  9. Protokoly partkomu KDU [Protocols of the KSU Party Committee] (Fund P-152, Inventory 6, File 144). State Archives of Kyiv Region i, Kyiv. [In Ukrainian].
  10. Shestopal, M. M. (1963). Vystup na respublikanskii konferentsii z pytan kultury ukrainskoi movy v Kyievi 11–15 liutoho 1963 roku [Speech at the Republican Conference on the Culture of the Ukrainian Language in Kyiv, February 11–15, 1963]. Rodynniyi arkhiv. [In Ukrainian].
  11. Skoryk, M. (2012). *Vesna. Khronika ukrainskoho sprotyvu* [Spring. Chronicle of Ukrainian resistance]. Kyiv: Ukrainyskyi priorytet. [In Ukrainian].
  12. Skoryk, M. (2012, August 2, 9). Na pozharyshchi vlasnoho sertsia. Dvoie [On the fires of his own heart. Two]. *Krymska svitlytsia*. [In Ukrainian].
  13. Skoryk, M. (2017). *Kompartiina inkvizytsiia. Nevidoma spadshchyna Matviia Shestopala* [Communist Inquisition. Unknown legacy of Matthew Shestopala.]. Kyiv: Proza, KYT. [In Ukrainian].
  14. Tymoshyk, M., Datsiuk, H., Taran, K. (2008). *Istoriia odnogo zhurnalistskoho kursu* [History of one journalistic course.]. Kyiv: Nasha kultura i nauka. [In Ukrainian].
  15. Vystup dekana D. M. Pryliuka [Speech by dean D. M. Pryliuka] (Fund P-158, Inventory 6, File 139). State Archives of Kyiv Region, Kyiv. [In Ukrainian].